

บทที่ 6

สรุป วิเคราะห์ข้อมูล และข้อเสนอแนะ

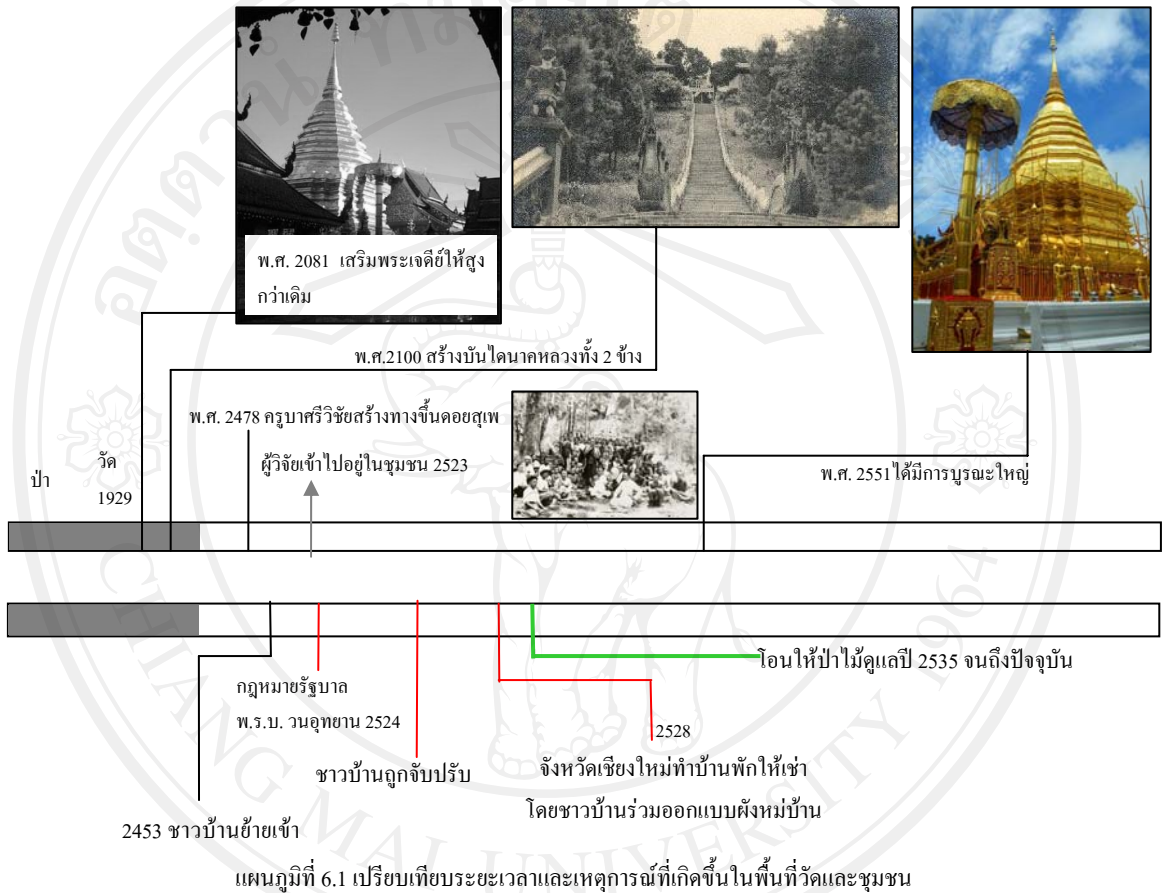
งานวิจัยเรื่อง “แนวทางเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ กรณีศึกษา วัดพระธาตุคอกยสุเทพราชวรวิหารและชุมชนหมู่บ้านคอกยสุเทพหมู่ 9” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กระบวนการในการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพราะเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตหรือการสัมภาษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและลึกเนื่องจากสมมติฐานของงานวิจัยชิ้นนี้ว่าทำให้ความหมายของแต่ละบุคคลนั้นมีพลวัตเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล จากความต้องการเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลที่อาศัยการปฏิสัมพันธ์ของคนนี้เอง และจากการพูดคุยปฏิสัมพันธ์กันกับกลุ่มชาวบ้านจึงใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลทั้งในแนวทางของการใช้พื้นที่, ข้อมูลของการให้ความหมายต่อพื้นที่, กฎเกณฑ์ในพื้นที่และปัญหาที่พบในพื้นที่ แล้วจึงใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลโดยละเอียดกับชาวบ้านในพื้นที่บางส่วนเพิ่มเติม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญพบว่า การให้ความหมายและการใช้พื้นที่ของแต่ละพื้นที่นั้นประกอบไปด้วยกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ที่หลากหลายกลุ่ม เช่นกลุ่มผู้ค้าขายในชุมชน, กลุ่มนักท่องเที่ยว, กลุ่มคนขับรถรับจ้างในพื้นที่และนอกพื้นที่, กลุ่มเด็กในชุมชน, กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ, กลุ่มชาวบ้านที่ไปทำงานนอกหมู่บ้าน และ กลุ่มคนอื่นๆ ที่เข้ามาใช้พื้นที่ของหมู่บ้านเป็นครั้งคราว ซึ่งในการใช้พื้นที่ของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันตามการให้ความหมายพื้นที่ของแต่ละกลุ่มคนนั้น นอกจากกลุ่มคนที่มีอยู่มากและแตกต่างกันหลายกลุ่มในพื้นที่ชุมชนแล้วการให้ความหมายต่อพื้นที่นั้นชาวบ้านยังอธิบายความหมายของพื้นที่ผ่านปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนเช่น ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินกับการรุกป่าพื้นที่, ปัญหาการต่อเติมและการตัดแปลงบ้านและร้านค้า, ปัญหาเรื่องการค้าขายและทัศนอูจาดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน, ปัญหาที่เกี่ยวกับพื้นที่ค้าขายการหาบเร่และร้านค้าแผงลอย และปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ของชุมชนที่มีความซาดทรุดโทรมต้องการการดูแลซ่อมแซมปรับปรุงและแก้ไข

ปัญหาในการใช้พื้นที่, การใช้พื้นที่แตกต่างกันตามกลุ่มคนที่ใช้พื้นที่และเกิดการให้ความหมายที่ซ้อนทับกันหลายกลุ่มคนบนพื้นที่เดียวกัน ในบทนี้เป็นการสรุปผลและนำเสนอข้อเสนอแนะโดยมีหัวข้อดังนี้

1. รูปแบบความสัมพันธ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ
2. ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่

3. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันและไม่อยู่ร่วมกันของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ
4. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปสู่การสร้างเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันของวัดพระธาตุคอกยสุเทพ และชุมชนคอกยสุเทพหมู่ 9

จากแผนภูมิที่ 6.1 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวัดและหมู่บ้าน วัดมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของวัดและในขณะเดียวกันหมู่บ้านก็เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ถูกหยิบยื่นให้กับชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านไม่ได้มีความต้องการหรือการวางแผนรับมือมาก่อน การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทั้งสองจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้สอดคล้องกัน ไม่มีทิศทางที่ชัดเจน และที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกลับกลายเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแยกตัว ความถดถอยของความสัมพันธ์ และมีแนวโน้มที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถ้าการปรับปรุงเกิดขึ้นบนพื้นฐานที่ไม่พยายามทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ บริบทแวดล้อมต่างๆ อย่างดีพอแล้วจะทำให้เกิดกระแสต่อต้าน และไม่เกิดผลลัพธ์ใดๆ

1. รูปแบบความสัมพันธ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ

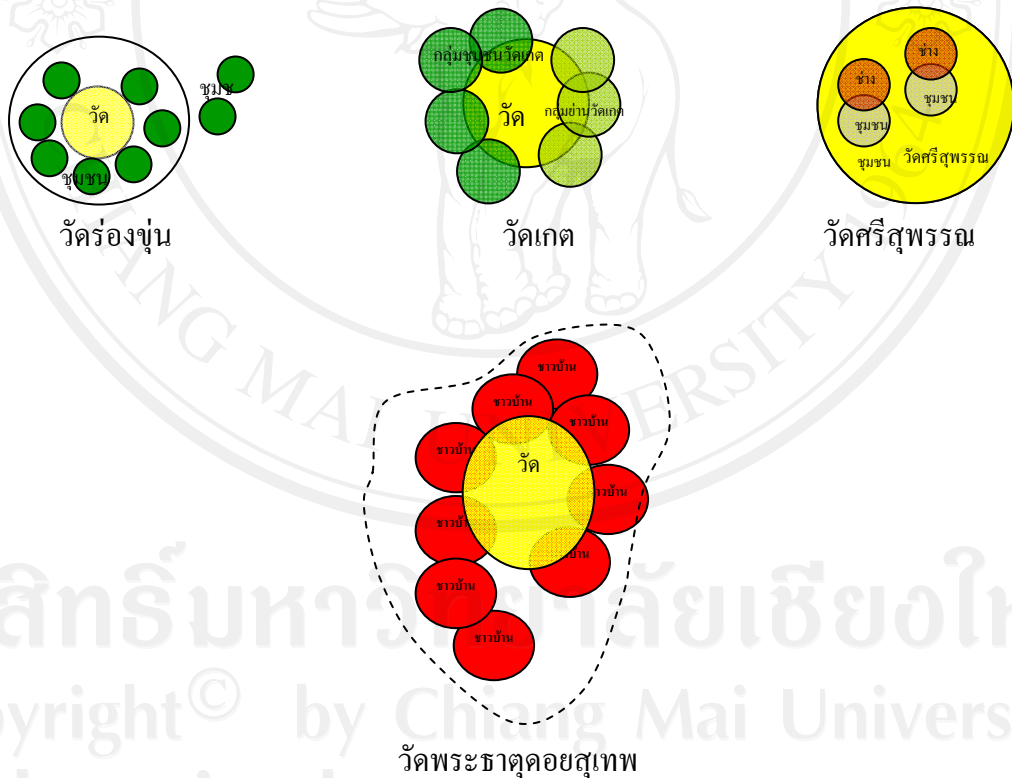
รูปแบบความสัมพันธ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญในพื้นที่ศึกษาวัดพระธาตุคอกยสุเทพและชุมชนหมู่บ้านคอกยสุเทพหมู่ที่ 9 จากการเก็บข้อมูลพบว่า วัดพระธาตุคอกยสุเทพราชวรวิหารเป็นวัดที่เกิดขึ้นก่อนหมู่บ้าน, ชาวบ้านในชุมชนเป็นแรงงานในการสนับสนุนหลัก ช่วยเหลืองานวัดในวันที่วัดมีงานสำคัญทางศาสนาเช่น เข้าพรรษา, วิสาขบูชา เป็นต้น เป็นวัดที่มีการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหลัก และมีการสนับสนุนทางการเงินจากการบริจาคโดยชาวบ้านและชาวเมืองทั่วไปตลอดจนชาวต่างชาติ การที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินมีลักษณะคล้ายกันกับวัดร่องขุนที่เป็นเงินจากการกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ผู้นำวัดสนใจในการให้บริการหรืออำนวยความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างวัดและชุมชนจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ชาวบ้านพึ่งพาพื้นที่ของวัดเป็นพื้นที่ประกอบอาชีพค้าขาย เมื่อวัดมีการท่องเที่ยวมากขึ้นจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ของชุมชนและวัดพระธาตุคอกยสุเทพ 9 ก็มีความแตกต่างกับวัดเกตและชุมชนรอบๆ วัดเพราะวัดได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากชาวบ้านในชุมชนเป็นส่วนใหญ่

ในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนหมู่บ้านคอกยสุเทพ 9 ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายที่พึ่งพาการท่องเที่ยววัดพระธาตุคอกยสุเทพเป็นหลักทั้งการค้าขายและการบริการการท่องเที่ยวและในขณะเดียวกันวัดก็ไม่ได้ให้สนใจในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนแต่อย่างใด โดยให้ความเห็นว่าไม่ใช่กิจของวัดที่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของฆราวาส¹

ส่วนด้านการบริหารงานภายในวัดพระธาตุคอกยสุเทพเป็นการบริหารงานที่เป็นรูปแบบชัดเจนเป็นองค์กรใหญ่มีแผนกต่างๆ ภายในที่มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยที่ชาวบ้านในชุมชนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนในการจัดการภายในวัดแต่อย่างใด มีเพียงชาวบ้านบางคนเข้าไปทำงานในวัดแต่ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ในส่วนบริหารงานของวัด ซึ่งมีความแตกต่างกับชุมชนวัดเกตที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดรวมถึงการอนุรักษ์พื้นที่ของวัดด้วยตนเองทำให้เกิดความผูกพัน ความรักหวงแหนและการอยู่ร่วมกันของวัดและชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์เช่นเดียวกับวัดศรีสุพรรณที่อนุญาตให้ชาวบ้านเข้ามามีกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของวัดการเรียนรู้อาศัยพื้นที่วัดอยู่ใน โครงสร้างการบริหารงานของวัดร่วมมือกับชุมชนทำให้วัดและชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสนิทสนมคุ้นเคย

¹ จากการสัมภาษณ์ พระ ชรรชัย ไชยชาขันติโก วันที่ 6 มิถุนายน 2551 เวลาประมาณ 10:10-11:45 น.

ในเรื่องของการประกอบอาชีพของชาวบ้านชุมชนดอยสุเทพที่กล่าวไปแล้วว่าส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าของที่ระลึกที่ชาวบ้านรับจากในเมืองขึ้นไปขายที่ชุมชนการขายสินค้าที่เหมือนกันและไม่ได้เป็นสินค้าที่ทำเองในชุมชนทำให้ชาวบ้านไม่มีจุดขายของตนเองต้องพึ่งพาอาศัยการซื้อมาขายไปไม่มีจุดเด่นที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยว แตกต่างกับชุมชนวัดศรีสุพรรณที่ชาวบ้านมีอาชีพเกี่ยวกับการทำเครื่องประดับเครื่องเงินและการแกะสลักลายบนแผ่นดีบุก อาชีพการทำเครื่องประดับเงินและแกะดีบุกของชาวบ้านเป็นอาชีพที่เป็นจุดขายของชุมชนตนเองสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเองอยู่แล้ว ประกอบกับทางวัดศรีสุพรรณเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านใช้พื้นที่ของวัดในการเรียนตีเครื่องเงิน โดยทางวัดยังได้จัดหาครูอาจารย์มาเป็นผู้สอนให้อีกด้วย การหยิบยื่นโอกาส สถานที่ของวัดเพื่อชุมชนในของวัดศรีสุพรรณทำให้วัดและชุมชนมีความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันอย่างแน่นแฟ้นแตกต่างกันกับชุมชนวัดพระธาตุดอยสุเทพ ที่ไม่ได้มองในเรื่องของการสนับสนุนอาชีพของชาวบ้านในชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง

แผนภูมิที่ 6.2 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันของวัดและชุมชนต่างๆ

แผนภูมิด้านบนเป็นแผนภูมิแสดงลักษณะความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันของวัดและชุมชนที่ได้ศึกษามาแล้วนำมาวิเคราะห์หาลักษณะความสัมพันธ์ของวัดพระธาตุดอยสุเทพกับชาวบ้านออกมาในรูปแบบแผนภูมิได้ดังภาพ สีเหลืองแทนด้วยวัดพระธาตุดอยสุเทพที่ซ่อนอยู่ด้านบนวงกลมสีแดงคือชาวบ้านที่

อยู่ด้านล่างและคอยพึ่งพาวัดในการค้าขายและประกอบอาชีพ แต่ก็มีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่ได้พึ่งพาวัดในการประกอบอาชีพแต่ชาวบ้านเหล่านั้นยังมีความสัมพันธ์กันอยู่ในกลุ่มชาวบ้านเองและวัดก็ยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนเสมอ

จากข้อความข้างต้นลักษณะความสัมพันธ์ของวัดและชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพหมู่ 9 จึงเป็นความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงกับวัดร่องขุ่นในฐานะที่วัดเป็นเหมือน “ผู้นำชุมชน” ชุมชนเป็นผู้ตามและได้ “รับผลประโยชน์” จากวัดในฐานะที่วัดกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แต่ในความคล้ายคลึงนั้นยังมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ วัดร่องขุ่นมีชาวบ้านหรือฆราวาสที่เข้ามามีบทบาททำให้เกิดความเชื่อมโยง คือ อาจารย์ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้นำสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อทำให้วัดดีขึ้น เป็นผู้นำที่สร้างระเบียบของการอยู่ร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนขึ้นมา ในขณะที่ชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพหมู่ 9 ไม่มีฆราวาสคนใดที่จะลุกขึ้นมาทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานความสัมพันธ์เหมือนอย่างเช่นกรณีของ อาจารย์ เฉลิมชัย ทำ อีกทั้งผู้นำของวัดพระธาตุคอยสุเทพเป็นกลุ่มพระและไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับแง่ปากท้องหรือทั้งในแง่ความคิดความอ่านและการสร้างสำนึกความเป็นชุมชนของวัดอย่างที่อาจารย์เฉลิมชัยได้ทำ ส่วนชาวบ้านชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพก็ไม่ได้สนใจที่จะแสดงตนขึ้นมาปกป้องหวงแหนพื้นที่ของวัดและชุมชนเหมือนชาวบ้านของชุมชนวัดเกตที่ออกมาเรียกร้องแสดงความเป็นเจ้าของ, ความหวงแหนในพื้นที่และช่วยกันอนุรักษ์พื้นที่ของชุมชนให้สวยงามเหมาะสม เพราะชาวบ้านชุมชนคอยสุเทพส่วนใหญ่สนใจเรื่องของการประกอบอาชีพค้าขายเลี้ยงปากท้องของครอบครัว, ภาระหนี้สินของครอบครัวที่รุมเร้า จึงไม่มีความสนใจที่จะช่วยกันปกป้องดูแลพื้นที่ของวัดและชุมชนเท่าที่ควร อีกทั้งพื้นที่ของชุมชนที่ชาวบ้านอาศัยอยู่นั้นเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ครอบครองของตนเอง เป็นพื้นที่การดูแลของกรมป่าไม้ที่ชาวบ้านไม่สามารถตัดแปลงปรับเปลี่ยนจัดการกับพื้นที่ได้เลย ชาวบ้านจึงเป็นเพียง “ผู้อาศัย” บนพื้นที่ของป่าไม้จะถูกไล่ออกจากพื้นที่วันใดก็ได้ ทำให้ความสำคัญในการหวงแหนต่อพื้นที่ของชุมชนและวัดจึงต่างจากชาวบ้านชุมชนวัดเกตเป็นอย่างมาก ชาวบ้านชุมชนคอยสุเทพในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ย้ายเข้ามาสู่ชุมชนได้ไม่นานความสำคัญที่ผูกพันและหวงแหนพื้นที่ชุมชนจึงไม่มีเท่ากับชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนมานานซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้นั้นก็ได้ล้มหายตายจากไปมากแล้วจะเหลือก็เพียงรุ่นลูกหลานที่ไม่ได้ใส่ใจในความสำคัญของพื้นที่ของชุมชนเท่าที่ควร

ในส่วนพื้นที่ของวัดที่ชาวบ้านได้เช่าเพื่อทำการค้าขาย(บริเวณบารัชา)มีการต่อเติมร้านค้าออกมาเป็นแผงลอย วัดก็ไม่ได้ว่ากล่าวตักเตือนอะไรมากนัก แต่ในขณะที่พื้นที่ข้างๆ ที่เป็นพื้นที่ของป่าไม้ที่ชาวบ้านได้รุกกล้าเข้าไปทำเพิงค้าขาย(บริเวณหลังซุ้มกาญจนานิกิเชก) กลับถูกป่าไม้ฟ้องร้องดำเนินคดีโดยที่ทางวัดไม่ได้มีการยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือหรือจัดแบ่งพื้นที่ของวัดเพื่อกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าเหล่านั้น

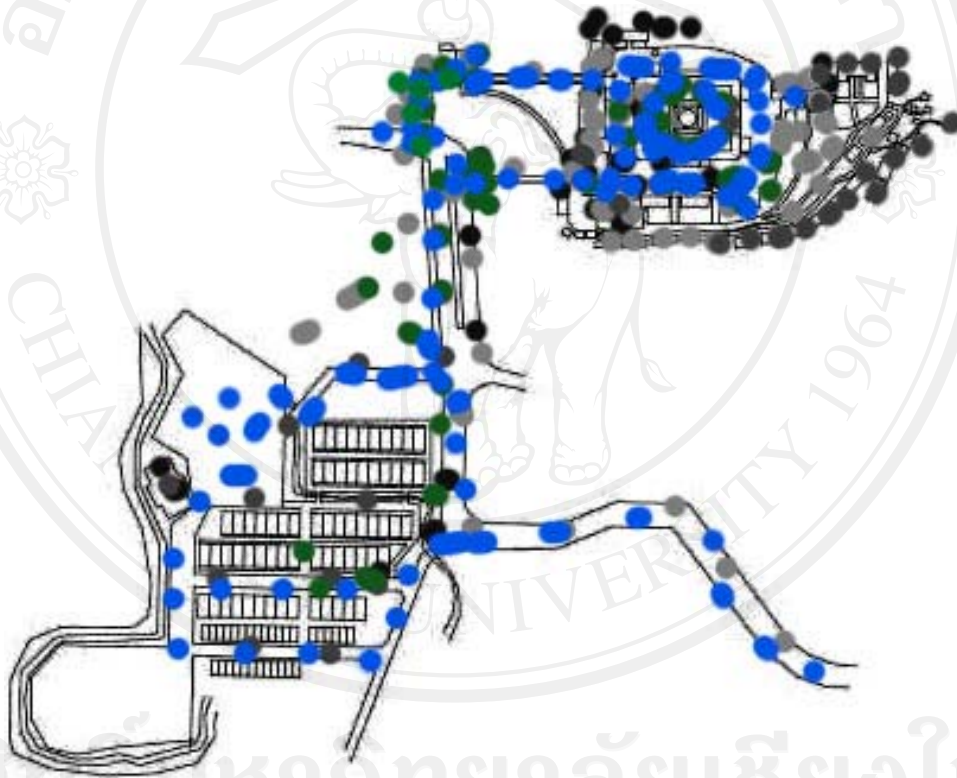
แต่อย่างไร แม้กระทั่งบริเวณเกาะกลางถนนจนถึงบริเวณหน้ารถรางขึ้นวัดพระธาตุที่ตลาดค้าไปด้วย พ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ที่บางครั้งก็เดินหาบเร่ขายเข้ามาบนพื้นที่ของวัดทางวัดก็ไม่ได้สนใจที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาการหาบเร่ของคนในชุมชนแต่อย่างไรก็กลับกลายเป็นปัญหาที่ชาวบ้านจะต้องต่อสู้กับเจ้าหน้าที่เทศกิจหรือกรมทางหลวงที่มาไล่ที่ค้าขายด้วยตนเอง

ท่าทีของวัดที่มีต่อชุมชนคอยสุเทพในปัจจุบันเป็นท่าทีที่ไม่ได้เอาใจใส่ต่อชุมชนมากนักยกตัวอย่าง เช่น การเข้ามารับจ้างถ่ายภาพบริเวณวัด ทางวัดก็ไม่ได้ขัดต่อการทำอาชีพรับจ้างของชาวบ้านที่เข้ามาใช้พื้นที่ของวัดแต่อย่างไรแต่ก็ไม่ได้มีมุมมองที่จะส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพอื่นที่จะสามารถเลี้ยงตนเองได้นอกจากการทำการค้าและขายบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดพระธาตุคอยสุเทพ ซึ่งต่างจากชุมชนวัดศรีสุพรรณดังที่กล่าวไปแล้วว่าวัดเอื้อเพื่อสถานที่และให้ความรู้ให้อาชีพแก่ชุมชนทำให้เกิดความแน่นแฟ้นในความสัมพันธ์ แต่วัดจะเน้นหนักไปที่การทำกิจกรรมกับส่วนจังหวัดมากกว่าหรือไม่ก็เป็นการพัฒนาวัดร้างในเมืองเชียงใหม่ แต่ก็ไม่ได้บกร่องในกิจที่พึงปฏิบัติต่อชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพ เช่นกิจนิมนต์ต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยมองว่าท่าทีของวัดที่มีต่อชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพ นั้นเป็นแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามหน้าที่ที่วัดพึงปฏิบัติต่อชุมชนเป็นมีความสัมพันธ์แบบอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดเท่านั้นแต่ไม่ให้ความสนิทสนม ในมุมมองกลับกันท่าทีของชุมชนที่มีต่อวัดนั้นเป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยเพื่อค้าขายโดยใช้วัดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือองค์พระธาตุคอยสุเทพเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไปด้วยในเวลาเดียวกันเช่นเดียวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เช่น พุทธพาณิชย์, ตลาดค้าพระเครื่อง แม้กระทั่งจตุคามรามเทพ หรืออาจจะพูดได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ของการปรับให้ศาสนาเป็นการค้า

การที่ชุมชนไม่ได้มีจุดเด่นของตนเอง ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองถ้าปราศจากการท่องเที่ยววัดพระธาตุคอยสุเทพ ทำให้หลายๆ คนตราหน้าว่าเป็น “ผู้บุกรุก” พื้นที่ป่าวนอุทยาน ถูมองว่าเป็นผู้ทำให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สกปรกหมองรุงรังนั้น บางครั้งถึงกับเปรียบชุมชนเป็นเหมือนกาฝากที่คอยพึ่งพาและรังแต่จะทำให้สิ่งที่เกาะยึดนั้นทรุดโทรมลง การที่จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของวัดและชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสมในกรณีของวัดพระธาตุคอยสุเทพและชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพนั้นน่าจะเริ่มจากการที่ชุมชนหันกลับมาสนใจตัวเองและวิเคราะห์ตนเองว่าควรจะทำอย่างไรให้ชุมชนเหมาะสมกับการอยู่ร่วมวัดพระธาตุคอยสุเทพ อาจจะเป็นการอยู่ร่วมแบบส่งเสริมให้บริเวณชุมชนวัดพระธาตุคอยสุเทพมีความสวยงามสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะสมกับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเข้าใจของนักท่องเที่ยว การร่วมสนับสนุนวัดในเรื่องของแรงงานที่ชุมชนได้ทำอยู่เสมอเป็นส่วนดีที่วัดเห็นถึงคุณค่าของชุมชน ชุมชนน่าจะมีการจัดระบบการทำงานร่วมกันกับวัดในกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น การพึ่งพาตนเองและสร้างจุดเด่นของชุมชนเหมือนชุมชนวัดศรีสุพรรณที่มีอาชีพที่น่าสนใจ เพื่อการดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอีกหนึ่ง

ทางเลือกที่ชาวบ้านในชุมชนสามารถร่วมกันทำได้เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจในพื้นที่ชุมชนและยังสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยที่ไม่ต้องพึ่งพาแต่การท่องเที่ยวอย่างเดียวอีกต่อไป ในส่วนของวัดพระธาตุคอกสุเทพควรที่จะมีการทำงานร่วมกันกับชุมชนที่เพิ่มมากขึ้น โดยเน้นที่การมีส่วนร่วมอาศัยการแลกเปลี่ยนความต้องการซึ่งกันและกันระหว่างวัดและชุมชน รวมถึงการเข้ามารับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้างเช่นปัญหาการใช้พื้นที่ ปัญหาการกระทบกระทั่งกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ วัดน่าจะเป็นตัวกลางในการพูดคุยไกล่เกลี่ยปัญหาได้ในส่วนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดีจะต้องอาศัยความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายและหน่วยงานส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในพื้นที่ชุมชนด้วย

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่

แผนผังที่ 6.1 การใช้พื้นที่ของกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่ชุมชน

จากแผนผังที่ 6.1 แผนผังการใช้พื้นที่ของชุมชนโดยกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่ ถึงลักษณะการใช้พื้นที่ของคนจากส่วนของวัดที่ไม่ได้ใช้พื้นที่ของหมู่บ้านมากนักแต่ในทางกลับกันเป็นคนจากส่วนหมู่บ้านที่เข้าไปใช้พื้นที่ของวัดเป็นส่วนใหญ่ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ที่มีความซับซ้อนและความต้องการพึ่งพาพื้นที่ของวัดมากกว่าการใช้พื้นที่ของหมู่บ้านในการดำรงชีวิตประจำวันของคนในชุมชน หรือหากจะมองอีกมุมหนึ่งก็อาจจะกล่าวได้ว่า คนในส่วนของวัดไม่ได้สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่หรือกิจกรรมในส่วนของหมู่บ้านเท่าไรนัก และแม้กระทั่งคนในส่วนของหมู่บ้านเองก็ให้

ความสำคัญกับวัดมากกว่าหมู่บ้านของตนเองทั้งในฐานะที่เป็นแหล่งหาเลี้ยงชีพและสถานที่เคารพบูชา

พื้นที่ของกลุ่มคนสองกลุ่มใหญ่คือ กลุ่มคนที่เป็นฆราวาส (ในส่วนที่เป็นสี) กับกลุ่มคนที่อยู่ฝ่ายของวัดคือ พระ, เณร, แม่ชี และเจ้าหน้าที่วัด (ในส่วนที่เป็นเขตสีเทา) ที่ใช้พื้นที่เดียวกันทำกิจกรรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปตามการให้ความหมายและการใช้พื้นที่ ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนคอยสุเทพหมู่ 9 นั้นเกิดจากหลายสาเหตุสามารถจัดกลุ่มหัวข้อของปัญหาที่เกิดขึ้นได้ 4 หัวข้อหลักๆ คือ ปัญหาที่เกิดจากการให้ความหมาย, ปัญหาที่เกิดจากการใช้พื้นที่, ปัญหาที่เกิดจากการขาดจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันในชุมชนและปัญหาที่เกิดจากการไม่มีกฎเกณฑ์และความเข้าใจไม่ตรงกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1. ปัญหาที่เกิดจากการให้ความหมาย

2.1.1 เกิดจากกลุ่มบุคคลที่ให้ความหมายไม่ตรงกัน ดังที่ได้อธิบายข้างต้นว่าในลักษณะของการให้ความหมายบนพื้นที่หนึ่งโดยบุคคลที่ต่างกันจะทำให้ความหมายที่ให้ไม่ตรงกันเช่นกรณีของพื้นที่หมู่บ้านที่ชาวบ้านให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่สามัญ แต่นักท่องเที่ยวให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วยเพราะพื้นที่ของหมู่บ้านคอยสุเทพอยู่บนพื้นที่ดอยศักดิ์สิทธิ์ ส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างสองกลุ่มคนที่ให้ความหมายแตกต่างกัน

2.1.2 เกิดจากความเข้าใจไม่ตรงกัน เช่นกรณีการใช้พื้นที่บริเวณทางเดินเท้าเป็นที่ค้าขายโดยชาวบ้านที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าเข้าใจว่าพื้นที่ริมทางเท้าสามารถขายของได้โดยได้ขออนุญาตกรมป่าไม้ให้ผู้นุโลมขายของริมทางเท้าในช่วงเวลาเทศกาลแต่ในขณะที่เดียวกันพ่อค้าแม่ค้าบางคนก็ได้ล่วงเลยเข้ามาตั้งขายสินค้าบนทางเท้าทำให้เจ้าหน้าที่เทศกิจที่รับผิดชอบบนพื้นที่ทางเท้าต้องจับพ่อค้าแม่ค้า ปรับ ตามหน้าที่ของตนเอง ส่งผลให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างคนในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐบ่อยครั้ง

2.1.3 เกิดจากความคิดพื้นฐานที่ไม่ตรงกัน จากการที่คนในชุมชนย้ายมาจากหลายภูมิภาคมาประกอบการณ์การเรียนรู้ชีวิตที่สังสมมาเป็นเวลานานทำให้ความคิดพื้นฐานที่มีอยู่ของแต่ละคนนั้นแตกต่างกันส่งผลให้กระบวนการการให้ความหมายและการใช้พื้นที่ไม่เหมือนกัน เช่นชาวเชียงใหม่จะเช่นไหว้เจ้าที่เจ้าทางช่วงหลังสงกรานต์ด้วยไก่หนึ่งคู่เหล่านี้ไห ขนมหวาน้ำ ทำให้ต้องใช้พื้นที่บริเวณหน้าบ้านบริเวณใต้ศาลพระภูมิเจ้าที่ แต่กับชาวบ้านที่ย้ายมาจากที่อื่นที่ไม่มีประเพณีที่ต้องไหว้เจ้าที่ก็จะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้พื้นที่หน้าบ้านในการ

ไหว้เจ้าที่เลขกลับทำหน้าบ้านกรุงรังไม่สวยงาม ในเรื่องของความคิดพื้นฐาน ประสบการณ์ การเรียนรู้ชีวิตที่ผ่านมาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่แตกต่างกันเช่น เด็กและผู้ใหญ่ มีการสั่งสมประสบการณ์ที่แตกต่างกันทำให้กระบวนการการให้ความหมายและการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกัน

2.2 ปัญหาที่เกิดจากการใช้พื้นที่

2.2.1 ความสะอาดของพื้นที่ ปัญหาเรื่องความสะอาดของพื้นที่ที่มีกระจายตัวอยู่ในบางจุดของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพ 9 เนื่องจากมีถังขยะสาธารณะในชุมชนน้อยมากขยะที่เกิดจากชาวบ้านในหมู่บ้านจะถูกจัดการโดยการขนไปทิ้งวันจันทร์และวันศุกร์ของสัปดาห์ ขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยวจะต้องนำเอาขยะที่ตนเองนำขึ้นมาใกล้ลงไปที่ทิ้งในเมืองด้วย แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือนักท่องเที่ยวทิ้งไม่เป็นที่เป็นทางวางกองรวมไว้ข้างทางหรือทิ้งเรี่ยราดทั่วไป ทำให้เกิดความไม่งามตาเกิดขึ้น ปัญหาเรื่องความสะอาดของพื้นที่เกิดจากอีกหนึ่งสาเหตุคือการต่อเติมอาคารด้วยวัสดุที่เหลือใช้เช่นเศษไม้เศษสังกะสี เศษพลาสติก หรือแม้กระทั่งแผ่นป้ายโฆษณาเก่าๆ ทำให้เกิดมลภาวะทางสายตากรุงรัง ทำให้บริเวณหมู่บ้านมีทัศนียภาพคล้ายกับเป็นสลัม

2.2.2 การจัดการพื้นที่ ในการจัดการพื้นที่ของชุมชนเป็นการจัดการที่เกิดขึ้นจากหลายกลุ่มคน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ถือว่าเป็นคนที่จัดการพื้นที่ของชุมชนทั้งหมด ยกเว้นพื้นที่ของวัดที่ได้รับการจัดการโดยวัดและอยู่ในส่วนการดูแลของกรมศิลปากรและกรมการศาสนา ในขณะที่ชาวบ้านทำได้แค่เพียงดูแลพื้นที่บ้านของตนเอง ชาวบ้านได้พยายามหลบหลีกการจัดการพื้นที่ที่มาจากกรมป่าไม้โดยการลักลอบปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่บ้านและร้านค้าของตนเองให้เหมาะสมกับความต้องการ การที่ชาวบ้านไม่มีอำนาจในการจัดการพื้นที่ของชุมชนทำให้สำนักหวงแหนพื้นที่ของชาวบ้านลดลงด้วยเพราะการที่ไม่ได้เป็นเจ้าของพื้นที่อย่างแท้จริง

2.3 ปัญหาที่เกิดจากการขาดจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันในชุมชน ดังที่กล่าวไปแล้วในข้อ

3.2.2 ว่าชาวบ้านไม่ได้เป็นเจ้าของพื้นที่ชุมชนอย่างแท้จริงไม่มีสิทธิ์ในการจัดการพื้นที่ของชุมชน ดัดสันใจไม่ได้ว่าพื้นที่ไหนสามารถใช้ได้หรือใช้ไม่ได้จะต้องรอคำตัดสินจากกรมป่าไม้วางพื้นที่ไหนใช้ได้หรือใช้ไม่ได้(ส่วนมากจะไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้)ด้วยการที่ไม่ได้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่อย่างนี้เอง สำนึกในความเป็นเจ้าของที่มีต่อพื้นที่ของชุมชนของชาวบ้านในพื้นที่จึงมีไม่มากพอที่จะดูแลพื้นที่สาธารณะของชุมชนได้ แม้กระทั่งบ้านเรือนที่

ชาวบ้านอาศัยอยู่ในปัจจุบันก็ไม่ใช้กรรมสิทธิ์ของชาวบ้านเป็นเพียงบ้านพักอาศัยที่ชาวบ้านอาศัยของกรมป่าไม้เท่านั้น ผนวกกับปัญหาต่างๆ ที่รุมเร้าโดยเฉพาะปัญหาเรื่องปากท้องชาวบ้านในหมู่บ้านชุมชนคอยสุเทพ 9 ในปัจจุบันจึงอยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชนอย่างเอาตัวรอดไปวันๆ ไม่สนใจที่จะมีสำนึกในการอยู่ร่วมในชุมชน ไม่สำนึกในการช่วยสาธารณะประโยชน์เท่าที่ควร การย้ายเข้ามาของคนต่างถิ่นที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ชาวบ้านรู้จักกันไม่ทั่วถึงมีความห่างเหินกันก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ขาดจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกัน

2.4 ปัญหาที่เกิดจากการไม่มีกฎเกณฑ์และความเข้าใจไม่ตรงกัน ชาวบ้านไม่มีกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันและในการกำหนดว่าพื้นที่ไหนที่สามารถใช้ได้หรือใช้ไม่ได้ก็ไม่สามารถตั้งออกมาเป็นกฎได้โดยชาวบ้าน ในความเท่าเทียมกันของชาวบ้านแม้กระทั่งผู้ใหญ่บ้านก็ตาม ทำให้การบุกรุกกรุกล้ำใช้พื้นที่ในส่วนต่างๆ ของหมู่บ้านไม่สามารถมีใครตัดเตือนใครได้เลยเพราะทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันและอำนาจขาดในการตัดสินใจในการใช้พื้นที่อยู่ที่กรมป่าไม้ กว่าจะมีการแก้ไขหรือถอนออกจากพื้นที่สาธารณะก็เป็นคดีความกันยาวนาน “หวั่นเพียงกินนาใช้เตือนใจก่อนป่าได้” การที่ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ออกมาเป็นผลสืบเนื่องจากปัญหาต่างๆ อย่างมากมาย เป็นปัญหาที่พัวพันกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่น การที่ไม่มีกฎเกณฑ์ในการใช้พื้นที่ในชุมชนเกิดจาก ชาวบ้านไม่มีเวลาเข้ามาร่วมพูดคุยกันเพื่อสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันเพราะปัญหานี้สินนอกระบบที่รุมเร้าชาวบ้านอยู่ ปัญหานี้สินของชาวบ้านเกิดจากการค้าขายที่ไม่ดีเพราะพ่อค้าแม่ค้าที่เพิ่มมากขึ้น ในหมู่บ้านทำให้ส่วนแบ่งทางการตลาดของพ่อค้าแม่ค้ามากขึ้นในขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ในเมื่อค้าขายไม่ดีชาวบ้านก็เลยออกมาเร่ขายบนทางเท้าทางเดินเป็นปัญหาในพื้นที่ต่อไป เป็นต้น

3. ปัจจัยแรกและสำคัญที่สุดคือปัจจัยที่เกิดขึ้นจากการให้ความหมายที่ส่งผลให้เกิดการอยู่ร่วมกันหรือไม่อยู่ร่วมกันของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ

การให้ความหมายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ ในการให้ความหมายต่อพื้นที่หนึ่งพื้นที่ถ้าคนสองคนให้ความหมายที่แตกต่างกันแล้วจะทำให้เกิดความเข้าใจของความหมายที่ไม่ตรงกัน เช่น การที่ชาวบ้านหมู่บ้านคอยสุเทพให้ความหมายของพื้นที่หมู่บ้านเป็นพื้นที่สามัญซึ่งทำให้ชาวบ้านใช้พื้นที่หมู่บ้านตามกิจกรรมสามัญธรรมดาใน

² ข้อมูลจาก นาย สมพงษ์ พหลแพทย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านคอยสุเทพ หมู่ 9 วันที่ 22 สิงหาคม 2551 เวลาประมาณ 10:00-10:30 น. แปลว่า “มันเท่าเทียมกันใครก็เตือนใครไม่ได้(แม้กระทั่งผู้ใหญ่บ้านเอง)”

ชีวิตประจำวัน แต่นักท่องเที่ยวให้ความหมายว่าคอยสุเทพทั้งหมดที่รวมถึงพื้นที่ของหมู่บ้านเข้าไป ด้วยเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวมองว่าหมู่บ้านที่รกรุงรังไม่สะอาด การตากผ้าที่ไม่เป็นระเบียบของชาวบ้านเป็นความไม่เหมาะสมที่ชาวบ้านทำให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มัวหมองและถูกลบหลู่ ด้วยกิจกรรมอันไม่ควร ส่วนชาวบ้านที่ให้ความหมายว่าพื้นที่ของหมู่บ้านนั้นเป็นพื้นที่สามัญจึงทำให้สามารถตากผ้า ล้างรถ กิจกรรมของคนสามัญธรรมดาได้ที่สำคัญเชื่อตามความหมายที่ให้นั้นว่าการกระทำนั้นไม่ได้เป็นการลบหลู่ต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แต่อย่างใด เพราะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านคือ “วัด ไม่ใช่หมู่บ้าน”

นอกเหนือจากการให้ความหมายต่อพื้นที่จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการอยู่ร่วมการให้ความหมายต่อคนในพื้นที่ที่มีความสำคัญด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะความหมายที่ให้ต่อ “คน” ในชุมชนวัดพระธาตุคอยสุเทพหมู่ 9 ว่าพวกเขาถูกให้ความหมายอย่างไร เพราะว่าความหมายที่ให้กับชาวบ้านว่า “เป็นผู้บุญรุก” พื้นที่ป่าเป็น “กาฝาก” ทำให้วัดเสื่อมเสียทำให้วัดไม่สะอาดสวยงามท่าที่มีต่อชาวบ้านก็จะเป็นอีกแบบหนึ่ง แต่ถ้าความหมายคือ “ชาวบ้านธรรมดา” แล้วทำที่ที่ปฏิบัติต่อชาวบ้านในความหมายที่แตกต่างกันนี้ก็จะส่งผลให้เห็นต่างกัน

ในการให้ความหมายต่อพื้นที่นั้นยังส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ด้วย เช่น การที่คนให้ความหมายของพื้นที่ว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นทำให้เกิดการปฏิบัติต่อพื้นที่ที่แตกต่างกันกับการให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่สามัญ เช่นชาวไทยแต่งกายเรียบร้อยเพื่อเข้าวัดเพราะให้ความหมายว่าวัดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่เมื่อเทียบกับชาวต่างชาติที่แต่งกายไม่เรียบร้อยเช่นกางเกงขาสั้นเข้ามาในพื้นที่วัดเพราะให้ความหมายว่าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือไม่เข้าใจในความหมายของพื้นที่นั้นๆ การใช้พื้นที่ตามความหมายที่ให้นี้ก็พบในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านคอยสุเทพ ชาวบ้านปฏิบัติต่อพื้นที่หมู่บ้านแบบหนึ่ง นักท่องเที่ยวหรือคนนอกที่มองว่าคอยสุเทพเป็นคอยศักดิ์สิทธิ์ก็จะปฏิบัติกับพื้นที่หมู่บ้านอีกอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน และฝ่ายชาวบ้านถูกมองว่าเป็นฝ่ายที่ใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมซึ่งเป็นผลส่งต่อไปยังการเสื่อมถอยของการอยู่ร่วมกันระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ

นอกเหนือจากการให้ความหมายและการใช้พื้นที่ที่เกิดจากการให้ความหมายต่อพื้นที่ที่ตรงกันแล้วอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญคือ กฎเกณฑ์ของพื้นที่ที่ได้รับจากการให้ความหมายร่วมกันของพื้นที่ เช่นการเข้าสู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ต้องแต่งกายเรียบร้อย ไม่พูดจาหยาบคายในวัด ไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นในวัด ไม่ดื่มสุราและเสพยาเสพติดในวัด ฯลฯ กฎเกณฑ์เหล่านี้บางข้อจะเป็นกฎเกณฑ์ที่มาจาก การให้ความหมายและการใช้พื้นที่ที่ตรงกันของผู้ใช้พื้นที่ที่รับรู้ด้วยตนเองในการปฏิบัติต่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่กฎในพื้นที่ของชุมชนหรือแม้กระทั่งกฎบางข้อในการปฏิบัติต่อพื้นที่ของวัด อาจจะต้องเป็นการตกลงร่วมกันของผู้ใช้พื้นที่ว่าจะมีกฎในการ

ปฏิบัติในพื้นที่อย่างไรที่เหมาะสม เช่นพระเณรไม่ออกนอกวัดในยามวิกาลถ้าไม่มีกิจอันสมควร หรือชาวบ้านไม่เข้าไปมั่วสุมในเขตของวัดไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืน กฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นในการเคารพซึ่งกันและกันในการใช้พื้นที่ของทั้งสองพื้นที่ที่เป็นผลที่มาจากทำให้ความหมายและการใช้พื้นที่มีตรงกันแล้วนั้นจะเป็นการส่งผลที่ทำให้ความสัมพันธ์ของพื้นที่ทั้งสองเกิดการอยู่ร่วมกัน

แต่อย่างไรก็ดีกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะไม่สามารถคงตัวอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีสำนึก ในการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญในการสำนึกความมีตัวตน, สำนึกที่มีต่อผู้อื่น, สำนึกในการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่และสำนึกในสาธารณะของคนในชุมชนที่มีต่อพื้นที่อีกด้วย ปัจจัยที่ได้กล่าวไปแล้วเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการอยู่ร่วมกันของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ แต่การอยู่ร่วมกันของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญนั้นจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยดีถ้าตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกไป จากปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมาเพราะจะเห็นได้ว่าเป็นเหตุเป็นผลที่สืบเนื่องต่อกัน

4. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปสู่การสร้างควมยั่งยืนของการอยู่ร่วมกันในชุมชน

4.1 การให้ความหมายต่อพื้นที่สามัญที่ตรงกันของคนในพื้นที่ ปรับทัศนคติของคนในพื้นที่ให้มีทัศนคติในการให้ความหมายที่ตรงกันในที่นี้หมายถึงความรวมถึง การให้ความหมายของคนในพื้นที่ (ดังที่ได้กล่าวไปในเรื่องของ การให้ความหมายเช่นการให้ความหมายที่ชาวบ้านมีต่อพระ, พระให้ความหมายต่อชาวบ้าน, ชาวบ้านให้ความหมายต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ ฯลฯ) เพื่อความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่นที่มีอยู่ในพื้นที่อันจะส่งผลให้เกิดความเคารพในสิทธิ์ของแต่ละบุคคลและการปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมชุมชนอย่างเข้าใจและเหมาะสม รวมถึงการให้ความหมายต่อพื้นที่ร่วมกันของคนในชุมชนว่าพื้นที่ไหนเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีขอบเขตตรงไหนอย่างไร ใครสามารถใช้พื้นที่ไหนได้อย่างไร

4.2 การใช้พื้นที่ให้เหมาะสมกับความหมายของแต่ละพื้นที่ที่ได้ให้ความหมายร่วมกันในชุมชน เป็นการทำความเข้าใจร่วมกันของชุมชนเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม

4.3 การสร้างสำนึกในการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสำนึกในการมีส่วนร่วมในสาธารณะ รวมถึงการรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม เช่นการดูแลทำความสะอาดบ้านเรือนให้สวยงามสะอาดตา, การไม่ยื่นล้ำอาคารบ้านเรือนและร้านค้าสู่พื้นที่สาธารณะ ฯลฯ

4.4 การสร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยคนในชุมชนสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกัน

4.5 การมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่โดยการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเช่นกลุ่มตัวแทนของวัยรุ่นหนุ่มสาวในชุมชน เพื่อสร้างให้คนรุ่นใหม่มีความสนใจมีความรับผิดชอบร่วมกันดูแลรักษาพื้นที่ของชุมชน (ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มตัวแทนวัยรุ่นหนุ่มสาวเข้าร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และหน่วยงานภายนอกที่พร้อมจะยื่นมือเข้ามาช่วยแก้ปัญหาและดูแลพื้นที่ไปพร้อมๆ กันกับชาวบ้านในชุมชน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและชมรมภาคีคนฮักเชียงใหม่)

5. ปัญหาที่พบและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขงานวิจัย

5.1 การแสดงให้ชาวบ้านเห็นถึงปัญหาในชุมชนเพื่อการริเริ่มในการทำงานวิจัยเพื่อสังคม ชาวบ้านเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยเป็นสิ่งที่ยากที่สุดในกระบวนการ สำหรับการศึกษารั้งต่อไป น่าจะใช้วิธีที่แสดงให้ชาวบ้านเห็นความแตกต่างระหว่างพื้นที่ที่สวยงามและพื้นที่ของหมู่บ้านที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือการทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นถ้าไม่มีการร่วมมือร่วมใจกันดูแลพื้นที่ของชุมชน

5.2 การใช้เวลาในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษาเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาศึกษาข้อมูลมาก จำเป็นต้องเข้าใจทั้งสภาพภูมิประเทศและความเข้าใจทางด้านสังคม เศรษฐกิจของคนในชุมชนรวมถึงความสัมพันธ์ของชุมชนกับชุมชนรอบข้างหรือหน่วยงานของภาครัฐที่อยู่บนพื้นที่ชุมชนด้วย

5.3 ในการศึกษาพื้นที่ศึกษาจะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างถี่ถ้วนเพราะประวัติศาสตร์ของชุมชนจะย้อนให้เห็นถึงปมปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลมาสู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะปมปัญหาที่เกิดจากการทับซ้อนกันของปัญหากับภาครัฐที่มีต่อชุมชน ผู้วิจัยจะต้องคลี่คลายปัญหานั้นๆ ออกมาอย่างเป็นเหตุเป็นผลจึงจะสามารถทำให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ปัจจุบันได้ดี

5.4 ข้อมูล เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการวิจัยมีมากผู้วิจัยจะต้องเรียบเรียงความสำคัญของข้อมูล จัดเป็นหมวดหมู่ของชุดข้อมูลเช่นข้อมูลทางกายภาพ, ข้อมูลทางสังคม, ข้อมูลทางเศรษฐกิจ, ข้อมูลที่ไม่สามารถเปิดเผยผู้ให้ข้อมูลได้ ฯลฯ แล้วหยิบมาใช้อย่างเหมาะสม โดยจะต้องออกแบบโครงในการเขียนงานวิจัยให้ชัดเจนเป็นหลักใหญ่ก่อนเพื่อหลีกเลี่ยงการเขียนที่สับสนและซ้ำซ้อน

5.5 ลำดับการเขียน ดังที่กล่าวไปแล้วว่าการเขียนจะต้องมีการลำดับข้อมูลจากส่วนที่เป็นข้อมูลทั่วไปก่อนถึงจะนำเข้าสู่ข้อมูลที่เป็นข้อมูลเฉพาะทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็นหลักว่าต้องการศึกษาอะไรเป็นสำคัญ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการเขียนงานวิจัยอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้ให้ข้อมูลคนไหนที่ไม่สะดวกในการเปิดเผยชื่อในการให้ข้อมูล ให้ผู้วิจัยปกป้องผู้ให้ข้อมูลโดยใช้ตัวอักษรย่อหรือชื่อสมมติแทนชื่อและนามสกุลจริงของผู้ให้ข้อมูล